

STYLE AND TEXT

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2019.74.5>

UDC 007:81.373.211.5:316.776.3

**Socio-Communicative Factors of Urbanonymic
Memorative Innovations
(the Case of Memorative Urbanonyma of the Thematic
Group «Heroes of Maidan»/«Heroes of the Heavenly
Hundred»)**

Dmytro Danylchuk

<https://orcid.org/0000-0001-6720-3230>

*PhD. (philol. sci), Associate Professor
Institute of Journalism, National Taras Shevchenko University of Kyiv
36/1 Illienka St., Kyiv, 04119, Ukraine*

Corresponding author's e-mail address: dimidan@ukr.net

ABSTRACT

Based on analysis of media publications and regulatory acts of central and local authorities, the main socio-communicative factors affecting urbanonymic innovations of various types (renaming, naming of newly created objects, clarifying of places named after people) are considered in the given article. The author analyzed the general picture of the urbanonymic processes in Ukraine in the segment of memorialization of dead participants of the Revolution of Dignity; established absolute and relative quantitative indicators of toponymic innovations of above-mentioned types and their qualitative characteristics. In the article the distinctive features of social-communication function of urbanonymies among a number of their other functions are formulated. Besides, the typology of social communication processes mediated by urbanonymic innovations, are suggested and the models of interaction between communicators within such processes are developed.

In terms of social communications the researcher attempted to identify and to describe the main extra-linguistic factors of urbanonymic nominations and renaming that motivated by lexemes and phrases of the thematic group “Heroes of Maidan / Heroes of the Heavenly Hundred” and by the names of dead participants of these events. To achieve the obtained results it was applied the descriptive method, the method of quantitative estimation, typology and modeling, the general scientific methods of system analysis, induction, deduction, abstraction and generalization.

KEYWORDS: toponymics; urbanonyma; memoratives; social communication.

Соціокомунікаційні чинники урбанонімічних інновацій меморативного характеру (на прикладі урбанонімів-меморативів тематичної групи «Герої Майдану / Герої Небесної Сотні»)

*Данильчук Дмитро Васильович, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат філологічних наук, доцент.
<https://orcid.org/0000-0001-6720-3230>*

Резюме

Мета статті полягає у встановленні основних чинників урбанонімічних інновацій (перейменувань, найменувань, уточнень назв об'єктів урбанонімії) в аспекті соціокомунікаційних процесів і явищ. Для досягнення цієї мети було застосовано такі *методи*: описовий (з метою опису процесів урбанонімічної меморіалізації в цілому і якісних характеристик окремих урбанонімів); кількісного підрахунку (для визначення кількості досліджуваних об'єктів в абсолютному й відносному вимірах); типологізації й моделювання (для створення типології соціокомунікаційних процесів, опосередкованих урбанонімічними інноваціями, і побудови моделей взаємодії комунікантів у межах таких процесів); загальнонаукові методи системного аналізу, індукції, дедукції, абстрагування й узагальнення (для формулювання соціокомунікаційних чинників і закономірностей урбанонімічних процесів). На матеріалі публікацій медіа з топонімічної тематики й відповідних нормативно-правових актів центральних і місцевих органів влади проаналізовано кількісні та якісні аспекти урбанонімічних змін щодо меморіалізації загиблих учасників революційних подій 2013-14 рр. в Україні, запропоновано концептуальне бачення соціальнокомунікаційної (соціокомунікаційної) функції урбаноніма в низці інших його функцій, вироблено типологію соціокомунікаційних процесів, опосередкованих урбанонімічними інноваціями, і створено моделі взаємодії комунікантів у межах таких процесів, здійснено спробу опису в термінах соціальних комунікацій основних екстралінгвальних чинників урбанонімічних номінацій і реномінацій цього різновиду.

Ключові слова: топонімія; урбаноніми; меморативи; соціальна комунікація.

Данильчук Д.В. Социокоммуникационные факторы урбанонимических инноваций меморативного характера (на примере урбанонимов-меморативов тематической группы «Герои Майдана / Герои Небесной Сотни»)

В данной статье на основе анализа публикаций СМИ и нормативно-правовых актов центральных и местных органов власти рассмотрены основные социокоммуникационные факторы, влияющие на урбанонимические инновации различных видов – переименования, наименования вновь созданных объектов, уточнения существующих урбанонимов. Автор проанализировал общую картину урбанонимических процессов в Украине в сегменте ме-

мемориализации павших участников Революции достоинства; установил абсолютные и относительные количественные показатели топонимических инноваций вышеупомянутого вида и их качественные характеристики; сформулировал отличительные признаки социальнокоммуникационной (социокоммуникационной) функции урбанонимов в ряду других их функций, предложил типологию социокоммуникационных процессов, опосредованных урбанонимическими инновациями, и создал модели взаимодействия коммуникантов в рамках таких процессов; предпринял попытку выявления и описания в терминах социальных коммуникаций основных экстралингвистических факторов урбанонимических номинаций и реноминаций, мотивированных лексемами и фраземами тематической группы «Герои Майдана / Герои Небесной Сотни» и именами погибших участников данных событий. Для достижения полученных результатов были применены описательный метод, метод количественного подсчета, типологизации и моделирования, общенаучные методы системного анализа, индукции, дедукции, абстрагирования и обобщения.

Ключевые слова: топонимика; урбаноним; меморативы; социальная коммуникация.

1. Вступ

Дослідники урбанонімії зазвичай стикаються з потребою застосування широкого міждисциплінарного підходу у вивченні цієї категорії назв, оскільки залучення методів і підходів лише однієї якоїсь науки для топонімічних (і урбанонімічних зокрема) досліджень тягне за собою неповноту осягнення сутності й природи урбанонімів. Це впливає з природи урбанонімів [1, с. 7], які є складними знаками багатоаспектного характеру: мовними, часопросторовими, ментальними, соціокультурними тощо. Відповідно й вивчення їх має, в ідеальному випадку, відбуватися на міждисциплінарному перетині лінгвістики (власне топоніміки як складової частини ономастики – але так само і соціолінгвістики, юрислінгвістики), історичної науки і краєзнавства, географії, топографії, соціології, культурології, психології, науки про соціальні комунікації, можливо, політології та ін. Попри те, що топоніміка традиційно визначається як така комплексна допоміжна дисципліна, що залучає методи й прийоми різних суміжних наук і дисциплін, реально кожне конкретне топонімічне дослідження зазвичай ґрунтується на якомусь одному з названих аспектів, максимум – на двох-трьох із них.

Очевидно, що й ця розвідка не стане прикладом такого ідеального міждисциплінарного підходу. Натомість хотілося б запропонувати дещо інше, а саме: поглянути на урбанонімію в контексті соціальної комунікації (і науки про соціальні комунікації), що могло б розширити кут зору на об'єкт дослідження. Обґрунтуванню доречності й доцільності розгляду урбанонімів саме в системі соціальних комунікацій автор присвятив кілька попередніх публікацій, зокрема [2; 3]. На користь соціокомунікаційного підходу до вивчення урбанонімів промовляє, зокрема, й те, що вони, як і будь-які типові повідомлення, є складними знаками і свідомо створюються як носії певної інформації, виконуючи функцію комунікативного посередництва (функцію медіа) між комунікатором (громадою, муніципальною владою) і аудиторією (мешканцями міста, його гостями, іншими сприймачами власних назв об'єктів міської топографії).

Метою цієї статті є встановлення основних чинників урбанонімічних інновацій (перейменувань, найменувань, уточнень назв об'єктів урбанонімії) в аспекті соціокомунікаційних процесів і явищ. Для досягнення цієї мети належало розв'язати такі завдання: проаналізувати загальну картину урбанонімічних процесів в Україні в сегменті меморіалізації загиблих учасників Революції гідності; встановити абсолютні й відносні кількісні показники топонімічних інновацій вищезгаданого різновиду та їхні якісні характеристики; сформулювати диференційні ознаки соціальнокомунікаційної функції урбаноніма поряд з

іншими його функціями, типологізувати соціокомунікаційні процеси, опосередковані урбанонімічними інноваціями, і створити моделі взаємодії комунікантів у межах таких процесів; виявити та описати в термінах соціальних комунікацій основні чинники урбанонімічних номінацій і реномінацій, умотивованих лексемами й фраземами тематичної групи «Герої Майдану / Герої Небесної Сотні» та власними іменами загиблих учасників Революції гідності.

2. Теоретичне підґрунтя

Питання урбанонімічних змін у загальному контексті топонімічної проблематики досліджували українські науковці О. Б. Галай, С. В. Грабовський, А. П. Загнітко, Ю. О. Карпенко, Л. В. Малес, М. С. Махортних, Л. А. Пономаренко, О. О. Різник, Н. В. Терес, М. М. Цілина, закордонні вчені – Дж. Д. Вайнтрауб, М. В. Горбаневський, Д. Р. Кес, С. П. Моурс, Е. М. Мурзаєв, В. П. Нерознак, В. А. Никонов, Я. Рудницький, О. В. Суперанська та ін. Зокрема, вплив ідеологічних чинників, змін суспільно-політичного устрою держави на урбанонімікон окремих населених пунктів чи країн у цілому розглянуто в працях В. Нерознака і М. Горбаневського [4], О. Галай [5], Л. Малес [6], О. Різника [7].

3. Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети було застосовано такі методи: описовий (з метою опису процесів урбанонімічної меморіалізації в цілому і якісних характеристик окремих урбанонімів); кількісного підрахунку (для визначення кількості досліджуваних об'єктів в абсолютному й відносному вимірах); типологізації й моделювання (для створення типології соціокомунікаційних процесів, опосередкованих урбанонімічними інноваціями, і побудови моделей взаємодії комунікантів у межах таких процесів); загальнонаукові методи системного аналізу, індукції, дедукції, абстрагування та узагальнення (для формулювання соціокомунікаційних чинників і закономірностей урбанонімічних процесів).

4. Результати та обговорення

У перші дні після завершення подій Євромайдану, відомих також під назвою «Революція гідності» (23.11.2013 – 22.02.2014), почалися заходи з увічнення пам'яті загиблих учасників цих акцій протесту. Це знайшло вияв у проведенні стихійних, спонтанних меморіальних церемоній, установленні пам'ятних хрестів та інших знаків – як тимчасових, так і капітальних, а також в інших формах ушанування загиблих. Щодо останніх уже з 23-24 лютого почали вживати збірне визначення «Небесна сотня», згодом закріплене, зокрема, в назві державної відзнаки Орден Героїв Небесної Сотні [8]. Однією з таких форм меморіалізації «Небесної сотні» в цілому та окремих загиблих стало надання відповідних назв вулицям, площам, скверам, іншим об'єктам у різних населених пунктах України. Уже 24 лютого 2014 р. в селі Свидівок Черкаського району Черкаської області за рішенням сходу мешканців та ухвалою сільської ради одну з центральних вулиць – вулицю Леніна – було перейменовано на вулицю Героїв Небесної сотні [9].

Станом на кінець листопада 2018 року на честь загиблих учасників Євромайдану в містах і селах України було названо щонайменше 191 об'єкт місцевої топографії. Зокрема, це урбаноніми (вулиця, площа/майдан, сквер, алея, провулок) *Героїв Майдану*, *Небесної сотні*, *Героїв Небесної сотні*, *Героїв Євромайдану*, а також назви на честь окремих осіб – Сергія Нігояна (проспект у Дніпрі), Юрія Вербицького (сквер у Львові), Романа Сеника (вулиця в Яворові), Романа Гурика (вулиця в Івано-Франківську), Віктора Чміленка (вулиця в Кропивницькому), Ігоря Сердюка (вулиця в Кременчуці), Юрія Поправки (вулиця в Києві) та ін. (див. Табл.).

Кількість об'єктів місцевої топографії, названих на честь загиблих учасників Євромайдану (Небесної сотні)

Назва	Тип об'єкта				Усього
	Вулиці, алеї, провулки	Проспекти	Площі (майдани)	Сквери	
<i>Героїв Майдану</i>	23	-	19	1	43
<i>Небесної сотні</i>	33	1	1	2	37
<i>Героїв Небесної сотні</i>	26	-	2	1	29
<i>Героїв Євромайдану</i>	1	-	1	-	2
За іменами окремих осіб	72	2	-	4	78
Усього	157	3	23	8	191

Очевидно, що цей перелік далеко не повний, здебільшого відомо про топонімічні інновації в містах і містечках (сmt), тимчасом як щодо сільських населених пунктів такої інформації майже немає, за винятком окремих епізодичних згадок у ЗМІ.

Явище меморіалізації нещодавніх суспільно-політичних подій та імен окремих їх учасників в урбанонімах (власних назвах об'єктів міської топографії – вулиць, проспектів та інших магістралей, майданів, парків і скверів, мікрорайонів тощо) не є ані новим, ані якимось специфічним для українських реалій. Цей феномен набув особливого поширення у ХХ ст., коли процеси виникнення й зміни топонімів (у першу чергу – ойконімів та урбанонімів) майже повсюдно перейшли зі сфери стихійного, природно-еволюційного назвотворення у сферу адміністративно-вольового назвонадавання. Первісні, природні чинники топонімічної номінації, серед яких переважали позначення характерних рис об'єкта, певних його прикметних особливостей (зовнішній вигляд, розташування, час виникнення, склад мешканців, функціональні характеристики і т. ін.) дедалі більше стали поступатися місцем факторам іншого плану: прагненню зафіксувати в назвах об'єктів імена тих чи тих значущих для держави та (або) суспільства осіб чи подій.

У цьому зв'язку можна стверджувати про переосмислення суспільством функцій топонімів як таких. Якщо первинними їх функціями були виокремлювальна, або видільна (основна для всіх категорій власних назв), – функція виокремлення певного об'єкта з низки подібних, а також похідна від неї орієнтувальна, то згодом, з кінця ХVІІІ ст., поступово набуває ваги вторинна їх функція – ідеологічна, або концептуальна (і, як її різновид, – меморативна) [10]. Як уже було сказано, ця тенденція найбільш яскраво проявила себе в ХХ ст., з його глобальними суспільно-політичними та економічними потрясіннями і пов'язаними з цим кардинальними світоглядними трансформаціями. Крайній вияв цього бачимо в характері топонімічної політики, що здійснювалась у тоталітарних державах, зокрема в Радянському Союзі, насамперед у період 1920-х – 50-х рр. Тут влада розглядала топоніми як зручний і дієвий засіб пропаганди офіційної ідеології, а найзручнішими з цього погляду були саме урбаноніми – через відносно легку (порівняно з ойконімами – назвами населених пунктів) здатність їх бути заміненими на інші в разі політичної потреби. По суті, урбаноніми в контексті застосування їх з метою пропагування певних ідеологем, суспільних цінностей тощо почасти переймають на себе функцію одного із **засобів соціальної комунікації**. У тоталітарних та авторитарних суспільствах це мало характер **однобічної комунікації – від держави до громадянина**.

Після початку процесів декомунізації, деструкції тоталітарної системи зберігається суспільна інерція щодо сприймання урбанонімів як засобів пропагування ідеологем, тобто основна увага приділяється вторинній функції топоніма. Це виявляється в тому, що під час широкого обговорення проектів перейменувань об'єктів, які мають назви радянського

походження, від громадських активістів переважно надходять пропозиції про надання нових урбанонімів так само політичного, ідеологічного змісту, але вже, сказати б, із протилежним знаком. Причому такі пропозиції, зі зрозумілих причин, зазвичай викликають гостру реакцію з боку різних груп соціуму та резонанс у мас-медіа. Дискурс обговорення стосується більшою мірою суб'єктивного оцінювання позитивів і негативів тих персоналій та ідеологем, назвами яких умотивовано пропоновані урбаноніми, ніж, наприклад, аналізу відповідності пропонованої назви певному об'єктові або розгляду питань досконалості форми нового урбаноніма (з погляду зручності користування ним і т. ін.).

В умовах демократичного суспільства (або суспільства, перехідного до демократії) соціальнокомунікаційна функція урбанонімів зберігає свою актуальність і навіть розширюється, а сам процес опосередкованої урбанонімом соціальної комунікації значно ускладнюється. Це зумовлене тим, що в ньому, крім **держави** – монопольного назвонадавача в період тоталітарного правління, – джерелом комунікаційних повідомлень, оформлених у вигляді урбанонімів, стають також і інші суб'єкти-комунікатори: **громада** в цілому та окремі її члени – **громадяни**. Останні, за посередництва громадських організацій, ініціативних груп, мас-медіа або безпосередньо, ініціюють ті чи ті топонімічні перейменування, оприлюднюють ці проекти, виносячи на суд громадськості (тобто комунікують з усіма громадянами) і зрештою подають на розгляд відповідним державним або муніципальним органам для офіційного затвердження.

В іншому варіанті вже державні / муніципальні органи влади починають цю комунікацію, виносячи проекти топонімічних перейменувань на громадське обговорення, в якому вільно беруть участь як громадські організації, групи експертів, так і окремі громадяни в ролі майбутніх користувачів пропонованих урбанонімічних інновацій.

Після офіційного затвердження урбаноніма (процес, який також включає в себе цілий комплекс комунікаційних актів усередині колегіальних державних та муніципальних органів, а також між ними і експертними групами та, наприклад, представниками мас-медіа тощо) опосередковане урбанонімом повідомлення адресується громаді в особі різних її спільнот та окремих громадян. При цьому таке повідомлення може породжувати новий цикл комунікації, зокрема, в разі, якщо воно викликає незрозуміння чи неприйняття з боку певних сегментів громади.

Звичайно, статус урбанонімічного повідомлення не є однаковим у різних парах комунікантів і в різних типах комунікаційних актів. Так, між громадянами і громадою це лише проекти перейменувань; у парах «громада – держава» і «громадянин – держава» в напрямі до держави надсилаються так само проекти урбанонімічних інновацій. У протилежному ж напрямі – від держави до громади та окремих громадян – можуть надсилатися як проекти (з метою обговорення, тобто заохочується дальша похідна комунікація), так і вже затверджені, легалізовані перейменування.

І лише остання з названих ланок («держава → громадяни») перейшла з топонімічної практики радянського часу, де вона, власне, була основною. Основною, але не єдиною, оскільки не слід забувати про явище так званої паралельної, або альтернативної, топонімії, коли офіційні урбаноніми стають об'єктами стихійної народної назвотворчості: з'являються паралельні розмовно-побутові варіанти, часто у формі пародії, «стьобу» (*Дрючба народів*, *Випердоси* – від назви Виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР), або ж починають активно функціонувати помилкові, перекручені форми офіційно затверджених назв – напр., у результаті незрозуміння змісту урбаноніма (пров. *Рильського* – замість *Рильський* пров., вул. *Волковського* – замість *Валківська* вул. і под.) [11; 12]. В умовах тоталітарного режиму це була чи не єдино можлива форма зворотного зв'язку в процесі опосередкованої урбанонімами соціальної комунікації, хоча сприйнятливість бажаного адресата таких повідомлень (тобто влади) до «голосу низів» була вкрай низькою.

У періоди тимчасової лібералізації тоталітарного режиму зворотний зв'язок – від громади до влади – також міг здійснюватися через канали мас-медіа (публікації на топонімічну тематику в ЗМІ, листи з пропозиціями від читачів тощо) або за посередництва експертів – топонімістів, краєзнавців та ін., які працювали у відповідних комісіях міськвиконкомів. Щоправда, слід відзначити, що і ЗМІ, і, меншою мірою, «громадські організації» в умовах радянської системи були інструментами влади, тому таку комунікацію (радянська преса → влада; радянські громадські організації → влада) саме в контексті топонімічних перейменувань можна вважати несправжньою, таким собі «комунікаційним симулякром».

Сьогодні характер опосередкованих урбанонімами соціокомунікаційних процесів можна поділити на три типи – залежно від суспільно-політичної ситуації, в якій відбувається комунікація, та статусу самого урбаноніма-повідомлення:

- 1) «норма», тобто стан «спокою»: офіційно затверджений урбанонім функціонує в ситуації суспільного спокою, а опосередкована назвою комунікація відбувається в межах функцій інформування, просторового орієнтування, меморіалізації, ціннісного орієнтування;
- 2) «криза», тобто стан революційних змін: офіційний і альтернативний урбаноніми конкурують між собою в ситуації суспільно-політичних трансформацій, громадськість активно пропонує топонімічні альтернативи, зрештою, відбувається перейменування;
- 3) «нуль»: збереження офіційного урбаноніма в ситуації суспільно-політичних трансформацій, коли у сприйнятті громади він уже не відповідає новим обставинам.

У випадку (3) відсутність перейменування сама по собі виступає певним «нульовим» актом комунікації (за відомим принципом «Не сказано – значить, сказано»), в якому влада засвідчує свою позицію консервування морально застарілих урбанонімічних змістів (через політичні, економічні, будь-які інші об'єктивні або суб'єктивні причини), а громада відповідає на це критикою та пропонуванням альтернативних назв. Підтвердженням того, що відмова влади від здійснення очікуваних громадою топонімічних перейменувань або інертність, пасивність у цих діях здатні виступати як певний акт у процесі опосередкованої урбанонімами соціальної комунікації, є публікації у ЗМІ, в яких висвітлено громадську рецепцію такої позиції влади. Ідеться про матеріали з критикою владних органів різних рівнів, які, на думку авторів, зволікають із реалізацією необхідних топонімічних трансформацій [13].

Виразними прикладами опосередкованих урбанонімами комунікативних актів між громадянами, з одного боку, і громадою та державою – з другого, можуть виступати акції зі стихійного, несанкціонованого «перейменування» вулиць, майданів тощо. Певний сплеск такої активності спостерігався у 2014-15 рр., коли описана вище ситуація зволікання державних і муніципальних органів влади з нагально необхідними, на погляд громадськості, топонімічними трансформаціями декомунізаційного характеру спричинилася до низки спроб громадських активістів самовільно змінити «морально застарілі» назви. (Звісно, тут слід зробити застереження: визначення на кшталт «зволікання з декомунізацією», «морально застаріла назва», «радянська топонімія» і подібні коректніше розглядати як суто суб'єктивні складники оцінного дискурсу згаданих громадських активістів.)

Так, у Києві вже 24 лютого 2014 р., тобто за кілька днів після трагічних подій на Інститутській вулиці, останню в соціальних мережах починають іменувати «вулицею Небесної Сотні» (або Героїв Небесної Сотні), а на будинках на цій вулиці з'являються саморобні таблички з відповідними написами [14]. Офіційно ж початковий відтинок Інститутської вулиці було перейменовано на алею Героїв Небесної Сотні в листопаді 2014 р. (рішення набуло чинності після публікації 30 січня 2015 р.) [15]. Зауважимо, що попри наявні в переважній більшості звернень громадськості пропозиції перейменувати всю Інститутську вулицю, профільна комісія Київради погодила надання нової назви лише початковому відтинку вулиці, таким чином було збережено історичний урбанонім київського центру,

відомий із 1842 р. – часу спорудження Інституту шляхетних дівчат (нині – будівля Міжнародного центру культури та мистецтва, відома також як Жовтневий палац). Замість пропонуваної назви «вулиця Героїв Небесної Сотні» (варіант – «вулиця Небесної Сотні») депутати Київської міської ради ухвалили надати назву у формі «алея Героїв Небесної Сотні», що не лише підкреслювало унікальність цього об'єкта з огляду на його значення в історії та вказувало на пішохідний характер виокремленої ділянки, а й створювало паралель із алеєю Героїв Крут (існує з 2001 р.).

У м. Черкаси 26 березня 2014 р. центральну магістраль – вул. Леніна – місцеві громадські активісти спочатку так само стихійно «перейменували» на вулицю Небесної Сотні, а саме – повністю замінили таблички на будинках по вулиці Леніна – на покажчики з назвою «вулиця Небесної Сотні» [16]. Узаконено це перейменування (як і у випадку з Києвом, лише щодо частини вулиці) було 21 липня 2015 р. [17].

Аналогічно й перейменування частини *Інститутської* вулиці в Києві на вулицю (згодом – алею) *Героїв Небесної сотні* спочатку відбулося стихійно, і лише 20 листопада 2014 року нову назву було надано в офіційний спосіб рішенням Київради [18].

Обидва ці випадки свідчать про можливості засобів топонімії, зокрема, урбанонімії, для здійснення комунікативних актів усередині суспільства між окремими його членами, групами, верствами тощо. Такі акції, які зазвичай мають характер перформансів або флешмобів, передбачають широке їх висвітлення з боку мас-медіа та відповідний резонанс у суспільстві. Можна навести багато прикладів так званої народної (стихійної) декомунізації урбанонімів, здійснених у період з лютого 2014 до кінця 2015 року, коли ще тільки анонсувалися офіційні законодавчі кроки в цьому напрямі або ж (після ухвалення набрання чинності 17 травня 2015 р. Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки») передбачені законодавцем заходи зустрічали саботаж чи опір на місцях. Зокрема, українські й деякі іноземні ЗМІ висвітлювали стихійне «перейменування» вулиці *Леніна* у Краматорську 23 квітня 2015 р. – на честь Джона Леннона (за співзвучністю прізвищ) [19]. Цікаво, що цю ідею згодом було використано в с. Калина Тячівського району на Закарпатті, де назву місцевої вул. *Леніна* за рішенням керівника Закарпатської облдержадміністрації змінили на «вул. *Леннона*» [20].

Важливо зазначити, що в цих і подібних випадках (як-от: неофіційне «перейменування» частини вулиці *Івана Мазепи* в Києві на *Лаврську* вулицю в 2008 році, що в 2010-му було узаконено; здійснювані у Google Map протягом 2015-16 рр. масові позначення скверів, майданів та інших об'єктів біля дипломатичних представництв РФ в різних містах світу ім'ям Надії Савченко) соціокомунікаційна мотивація явно домінує над меморативною: адже невизнана офіційними органами влади «зміна» урбаноніма не може виконувати функцію вшанування, увічнення пам'яті, оскільки таке квазіперейменування не має юридичної сили й виступає засобом привернення уваги громадськості та влади до певної проблеми. А у випадку зі стихійними «перейменуваннями» на честь **живих** людей (Н. Савченко та ін.) у принципі не може йтися про меморативність.

5. Висновки

Можна припустити, що саме чинники соціокомунікаційного плану лежать в основі численних пропозицій, зокрема, оформлених як петиції до місцевих органів влади, щодо надання нових назв тим чи тим об'єктам на честь діячів, реалій та ідеологем XX – XXI століть, ще надто свіжих у пам'яті, щоб виникала реальна потреба в меморіалізації їх. Без сумніву, меморативна функція урбаноніма також містить у собі комунікативний компонент, адже несе певне послання від ініціаторів та реалізаторів номінації до адресатів в особі громадян і суспільства в цілому. Проте маємо на увазі під соціокомунікаційною фу-

нкцією урбанонімічного перейменування насамперед роль засобу передавання актуального тут і тепер повідомлення, що передбачає як результат досягнення цілеспрямованого впливу на реципієнта, з достатньо прогнозованим результатом у вигляді бажаної для комуніканта реакції з боку реципієнта. Далеко не кожне меморативне перейменування, за визначенням своїм спрямоване в майбутнє, «у вічність», здатне виконувати роль актуального засобу соціальної комунікації, що відповідає названим вище критеріям. Тут видається необхідним проведення детальних соціологічних досліджень як стосовно ініціаторів перейменувань, так і щодо користувачів урбанонімії, хоча значний обсяг інформації можна здобути і з аналізу текстів відповідних звернень, петицій, мотивувальних частин адміністративних рішень, а також і з самого суспільного контексту здійснюваних топонімічних трансформацій та з реакції на них у мас-медіа, соціальних мережах тощо.

References

1. Superanskaja, A. V. (1985), *What is Toponymics?*, Nauka, Moscow, 182 p.
2. Danylchuk, D. V. (2013), "Urbanonymy as a component of the system of social communications", *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Actual Researches of Ukrainian Scientific Schools in the Field of Social Communications"*, Kyiv, available at: http://www.journlib.univ.kiev.ua/Articles/Zbirnyk_tez_2013.pdf (accessed: 10.08.2018).
3. Danylchuk, D. V. (2016), "Urbanonymic renaming in the aspect of social communication", *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Ukraine and the World: Dialogue of Languages and Cultures"*, Kyiv National Linguistic University, March 30 - April 1, 2016, available at: <https://drive.google.com/file/d/0BxzusIRcNolFZTRialR0QTFKazQ/view?pref=2&pli=1> (accessed: 10.08.2018).
4. Neroznak, V. P. & Horbanevskiy, M. V. (1991), *Soviet "Newspeak" on a Geographical Map : On Stamps and Stereotypes of Speech Thinking*, Znaniye, Moscow, 63 p.
5. Halay, O. (2008), "Extralingual factors of urbanonymic evolution of the Transcarpathian region in XX - XXI centuries", *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu: Ser.: Filolohiia [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Philology]*, vol.18, pp. 63-68.
6. Males, L. V. (1998), "Urbanonymy and state ideology: features of interaction", *Visnyk. Soziolohiya. Psykholohiya. Pedagogika [Bulletin: Sociology. Psychology. Pedagogy]*, Vydavnychyi zentr Kyivskiy Universytet, Kyiv, vol. 6, pp. 21-23.
7. Riznyk, O. O. (2007), "The toponymic landscape of Kyiv and problems of state toponymic policy", *Ukrainian Center of Cultural Researches/Ukrainskyi Tsentrl Kulturynykh Doslidzhen*, available at: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php (accessed: 15.07.2018)
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law "On Amendments to Article 7 of the Law of Ukraine "On State Awards of Ukraine", (regarding the establishment of the Order of the Heroes of Heavenly Hundred), available at: http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya_/95081.html (Applying Date: 10.08.2018).
9. Radio Liberty (2014), "In the Cherkasy region there is the first Street of the Heroes of Heavenly Hundred", available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/25275749.html> (accessed: 10.08.2018).
10. Tytarenko, A. A. (2013), "Place of urbanonymy in the general classification of onyms", *Filolohichni Studiyi [Philological Studies]*, vol. 9, no. 2, p. 174.
11. Danylchuk, D. V. (2009), "Alternative space of the modern urbanonymy: approaches to study", *Styl i Tekst [Style and Text]*, vol. 10, pp. 52 – 64, available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sit/index.htm (accessed: 10.08.2018).

12. Taran, O. (2013), "Functions of slangism in the modern Ukrainian naming space", *Ukrayinska Mova [Ukrainian Language]*, no. 3 (47), pp. 74-84.
13. Hrabovskiy, S. (2018), "Non-Ukrainian toponyms of Vynnytsia: the details to the portrait of the Speaker Hroisman", *Radio Liberty [Radio Svoboda]*, available at: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26830945.html> (accessed: 10.08.2018).
14. 24TV.ua (2014), "Instytut'ska Street is unofficially renamed on the Street of Heroes of the Heavenly Hundred", available at: https://24tv.ua/institutsku_neofitsiyno_pereymenuvali_na_vulitsyu_geroyiv_nebesnoyi_sotni_n_413106 (accessed: 10.08.2018).
15. The Newspaper "Khreshchatyk" (2015), "Decision of the Kyiv City Council as of November 20, 2014 No. 384/384 "On renaming the street in the Pechersk district of Kyiv", no. 13 (4609), p. 5.
16. Nova Doba (2014), "In Cherkasy the name of Lenin Street is changed on the Street of Heroes of the Heavenly Hundred", available at: <http://novadoba.com.ua/4368-v-cherkasakh-minyayut-vul-lenina-na-vul-nebesnoyi-sotni.html> (accessed: 10.08.2018).
17. The Cherkasy City Council (2015), *The Decision of Cherkasy City Council as of July 21, 2015 "On the separation of Lenin Street in two parts and its renaming from the beginning of Lenin street to Il'in Street on the Street of Heroes of the Heavenly Hundred, and from Il'in Street to the end of Lenin Street on Sviato-Makarivska Street"*, available at: <http://rada.ck.ua/myrada/html/182369.php?id=182369> (accessed: 10.08.2018).
18. The Kyiv City Council (2014), *Decision of the Kyiv City Council as of November 20, 2014 "On Renaming the Street in the Pechersk District of the City of Kyiv"*, available at: http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/l_docki2.nsf/alldocWWW/773D7278C9FDDA73C2257DCF006DEC4F?OpenDocument (accessed: 10.08.2018).
19. The Newspaper "Segodnya" (2015), "Lenin Street was renamed on Lennon street", available at: <https://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/v-kramatorske-ulicu-lenina-pereimenuvali-v-lennona-610541.html> (accessed: 10.08.2018).
20. TSN.ua (2016), "In Zakarpattia Lenin Street was renamed on Lennon Street. Decommunization from Moskal", available at: <https://tsn.ua/ukrayina/dekomunizaciya-vid-moskalya-na-zakarpatti-pereymenuvali-vulicyu-lenina-na-lenona-602602.html> (accessed: 10.08.2018).

Submitted on 21.12.2018

Список літератури

1. Суперанская А. В. Что такое топонимика? Москва : Наука, 1985. 182 с.
2. Данильчук Д. В. Урбаноніми як компонент системи соціальних комунікацій // Актуальні дослідження українських наукових шкіл у галузі соціальних комунікацій : зб. тез всеукр. наук.-практ. конференції. Київ, 2013. URL : journlib.univ.kiev.ua/Articles/Zbirnyk_tez_2013.pdf (дата звернення: 10.08.2018).
3. Данильчук Д. В. Урбанонімічні перейменування в аспекті соціальної комунікації // Україна і світ: діалог мов і культур : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції (Київський національний лінгвістичний університет, 30 березня – 1 квітня 2016 р.). URL : <https://drive.google.com/file/d/0BxzusIRcNolFZTRialR0QTFKazQ/view?pref=2&pli=1> (дата звернення: 10.08.2018).
4. Нерознак В.П., Горбаневский М.В. Советский «новояз» на географической карте : О штампах и стереотипах речевого мышления. Москва : Знание, 1991. 63с.
5. Галай Оксана. Екстралінгвальні чинники еволюції урбанонімії Закарпатської області у XX – XXI ст. // Науковий вісник Ужгородського нац. університету: сер.: Філологія. 2008. Вип.18. С. 63–68.

6. Малес Л.В. Урбанонімія і державна ідеологія: особливості взаємодії // Вісник Соціологія. Психологія. Педагогіка. 1998. Вип.6. С. 21–23.
7. Різник О. О. Топонімічний ландшафт Києва і проблеми державної топонімічної політики. URL : http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php (дата звернення: 10.08.2018).
8. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до статті 7 Закону України "Про державні нагороди України" (щодо заснування ордена Героїв Небесної Сотні)». URL : <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/Povidomlennya/95081.html> (дата звернення: 10.08.2018).
9. На Черкащині є перша вулиця Героїв Небесної Сотні. URL : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25275749.html> (дата звернення: 10.08.2018).
10. Титаренко А. А. Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів // Філологічні студії. 2013. Вип. 9. Ч. 2. С. 174.
11. Данильчук Д. В. Альтернативний простір сучасної урбанімії: підходи до вивчення // Стиль і текст. 2009. Вип. 10. С. 52–64. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sit/index.htm (дата звернення: 10.08.2018).
12. Таран О. Функції сленгізмів у сучасному українському неймінг-просторі // Українська мова. 2013. № 3 (47). С. 74–84.
13. Грабовський С. Неукраїнська топоніміка Вінниці: штрихи до портрету спікера Гройсмана. URL : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26830945.html> (дата звернення: 10.08.2018).
14. Інститутську неофіційно перейменували на вулицю Героїв небесної сотні. URL : https://24tv.ua/institutsku_neofitsiyno_pereymenuvali_na_vulitsyu_geroyiv_nebesnoyi_sotni_n413106 (дата звернення: 10.08.2018).
15. Рішення Київської міської ради від 20 листопада 2014 року № 384/384 «Про перейменування вулиці у Печерському районі міста Києва» // Хрещатик. 2015. № 13 (4609). 30 січня. С. 5.
16. В Черкасах міняють вул. Леніна на вул. Небесної Сотні. URL : <http://novadoba.com.ua/4368-v-cherkasakh-minyayut-vul-lenina-na-vul-nebesnoyi-sotni.html> (дата звернення: 10.08.2018).
17. Рішення Черкаської міської ради від 21 липня 2015 р. «Про розділення вул. Леніна на дві частини та перейменування від початку вул. Леніна до вул. Ільїна на вул. Небесної Сотні, а від вул. Ільїна до закінчення вул. Леніна на вул. Свято-Макаріївську». URL : <http://rada.ck.ua/myrada/html/182369.php?id=182369> (дата звернення: 10.08.2018).
18. Рішення Київської міської ради від 20 листопада 2014 року про перейменування вулиці у Печерському районі міста Києва. URL : http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/l_docki2.nsf/alldocWWW/773D7278C9FDDA73C2257DCF006DEC4F?OpenDocument (дата звернення: 10.08.2018).
19. Вулицю Леніна перейменували в Леннона. URL : <https://ukr.segodnya.ua/regions/donetsk/v-kramatorske-ulicu-lenina-pereimenovali-v-lennon-610541.html> (дата звернення: 10.08.2018).
20. На Закарпатті перейменували вулицю Леніна на Леннона. Декомунізація від Москаля. URL : <https://tsn.ua/ukrayina/dekomunizaciya-vid-moskalya-na-zakarpatti-pereymenuvali-vulicyu-lenina-na-lenona-602602.html> (дата звернення: 10.08.2018).

Надійшла до редколегії 21.12.2018